

Bevoegd en Onbekwaam?

8 mei 1997

Joseph Kessels

Probleemstelling:

De leerlingen en studenten kunnen binnen de gegeven opleidingstijd en de beperkte stagemogelijkheden niet alle deelkwalificaties verwerven die noodzakelijk zijn voor een bekwaame beroepsuitoefening, zoals die in het rapport *Gekwalificeerd voor de toekomst* zijn omschreven. Dit probleem geldt met name voor de opleidingen voor verpleegkundigen op niveau 4 en 5.

Toelichting:

1. De opleidingen zijn gebaseerd op beroepskwalificaties. Het betreft hier de gevarieerde bekwaamheden zoals omschreven in het rapport *Gekwalificeerd voor de toekomst*.
2. De brede opleidingen zijn gebaseerd op de opvatting dat het werkveld in de sector zorg en welzijn een dynamische proces van ontschotting ondergaat. Bijvoorbeeld: vragers van psychogeriatrische zorg zijn niet alleen te vinden in verzorgings- en verpleeghuizen, maar ook in het algemeen ziekenhuis en het psychiatrisch ziekenhuis. Het aanbod van geestelijke gezondheidszorg is niet beperkt tot het psychiatrisch ziekenhuis. De gevarieerde vorm van dagverpleging en samenwerking met Riagg's en thuiszorg, doen de grenzen tussen extra- intra- en transmuraal vervagen. De nieuwe opleidingen streven ernaar die gehele brede werkterreinen van zorgverlening te bestrijken. De differentiatie in het laatste studiejaar geeft de mogelijkheid tot extra verdieping in een specifieke zorgsetting.
3. De competentiegerichte benadering die aan de nieuwe opleidingen ten grondslag ligt, veronderstelt dat de beroepsbeoefenaar de kwalificaties die nodig zijn voor een verantwoorde beroepsuitoefening niet alleen verwerft in een schoolomgeving, maar ook in het werkveld zelf. Immers, bekwaamheden zoals het stellen van een verpleegkundige diagnose, het opstellen, uitvoeren en evalueren van een verpleegplan, het voorlichten van een zorgvrager en het verzorgen van rode, gele en zwarte wonden, vereisen bijzondere competenties van de zorgverlener. Die competenties zijn opgebouwd uit complexe cognitieve, interactieve, reactieve en psychomotorische elementen. Het verwerven van dergelijke expertise vraagt om een zorgvuldig opgebouwd leertraject dat bestaat uit

leersituaties die gelegenheid bieden tot het verzamelen van relevante informatie, het beoefenen van de beoogde vaardigheden, kritische reflectie en het beantwoorden van vragen rond zingeving en ethiek.

4. Een competentiegerichte opleidingsfilosofie vereist dat studenten en leerlingen hun bekwaamheden in concrete zorgsituaties verwerven. Het praten over de grondslagen van een verpleegkundige diagnose en het maken van een zorgplan aan de hand van een casus leveren niet de bekwaamheid die we voor ogen hebben. Het aanklikken van de juiste antwoorden op een interactief CD-rom leerprogramma, met betrekking tot wondverzorging, maakt mij niet competent in het spoelen van wonden. De verpleegkundige diagnose voor een verstandelijk gehandicapte stelt andere eisen dan die voor een kijkoperatie in de knie. De jong-volwassene in het revalidatiecentrum is niet vergelijkbaar met de jong-volwassene die door ernstige waanvoorstellingen geplaagd wordt.
5. Veel generieke kwalificaties krijgen een zeer specifieke invulling als we ze toepassen in concrete zorgsituaties. Specifieke kwalificaties vereisen herhaalde oefening en reflectie in zowel een schoolsituatie als in een werksituatie.
6. De student en de leerling kunnen binnen de huidige mogelijkheden van de nieuwe opleidingen het gevarieerde pakket van kwalificaties en de daarbij behorende competenties niet verwerven. In de leren-stage variant zal met moeite een gevarieerde reeks stageplaatsen beschikbaar komen, waarin zowel bijvoorbeeld de zogenaamde snijdende, niet-snijdende, kraam, kinder, psychiatrie, psychogeriatric, thuiszorg, langdurig zieken, verstandelijk gehandicapten, en alle daarbij behorende verpleegtechnische vaardigheden een afgewogen plek krijgen. Het grote aantal stageplaatsen doet de tijd per stageplaats afnemen, terwijl de stagegever juist de stagetijd per cursist wil verlengen om op die manier de stagiaires efficiënter in te kunnen zetten. De plaatsing van leerlingen op een kraamafdeling is in de huidige basisopleidingen voor verpleegkundigen al een structureel probleem. In de nieuwe brede opleidingen, waaraan ook de voormalige B- en Z-leerlingen deelnemen, zal dit stageprobleem alleen maar knellender worden. In de leren-werken variant is het bieden van een gevarieerd aanbod van zorgsettings nog een groter probleem dan in de leren-stage variant. De leerling is in dienst van één instelling. De instelling zal bereid zijn om enkele externe stages te financieren, voor zover die relevant zijn voor het werk in de eigen instelling. De werkgever van een leerling in een psychiatrisch ziekenhuis zal een externe stage in de thuiszorg of een Riagg aanmoedigen, maar niet op een kraamafdeling. De leerling-werknemer in een instelling voor verstandelijk gehandicapten zal de dagverpleging, de thuiszorg en het revalidatiecentrum wellicht als een zinvolle aanvulling zien, maar niet de snijdende afdeling van een algemeen ziekenhuis of de acute psychiatrie. De gedachte van een brede opleiding in

- een ontschot werkveld kan dus verschillende uitwerkingen krijgen, afhankelijk van het perspectief van waaruit de zorg verleend wordt.
7. In de leren-werken-variant zal er, om toch aan de wens van gevarieerde werkervaringsplaatsen tegemoet te komen, een grote druk ontstaan op het eerste jaar van de opleiding om daar aan die eis aan gevarieerde stageplaatsen te voldoen. Dat eerste jaar is echter in de leren-werken-variant het jaar waarin de meeste 'theorie-uren' verzorgd dienen te worden om aan de wettelijk verplichte tijdsbesteding recht te doen.
 8. In de curriculumontwikkeling kunnen we plannen wat praktisch mogelijk is. Met de stagegevers in de regio maken we afspraken over plekken, aantallen leerlingen en de duur van de stages. Het praktisch haalbare zal altijd minder zijn dan wat de omschreven deelkwalificaties uit het eindrapport vereisen. Studenten en leerlingen zullen dus tal van zorgsettings alleen kennen van 'horen zeggen' op school, literatuurstudie en misschien een filmpje.
 9. Bij een succesvolle afronding van de opleiding is het diploma echter de erkenning van het uitgebreide pakket kwalificatie-eisen. De verpleegkundige en de IG-verzorgende kan zich laten inschrijven in het register en is volgens de Wet BIG bevoegd de beschreven beroepshandelingen uit te voeren. De Wet Big maakt de beroepsbeoefenaar ook verantwoordelijk voor de gevolgen van dit handelen. De geregistreerde is bevoegd maar op een aantal domeinen onbekwaam.
 10. Dit probleem wordt langzamerhand door opleiders en werkgevers erkend. Maar in de praktijk zal het zo'n vaart niet lopen. Een verpleegkundige die opgeleid is in een psychiatrisch ziekenhuis zal niet snel overstappen naar een afdeling urologie in een algemeen ziekenhuis, ook al is de beroepsbeoefenaar bevoegd om daar werkzaam te zijn. Deze instelling van 'het zal zo'n vaart niet lopen' leidt er echter wel toe, dat de gedachte achter het competentiegerichte opleiden verwatert. Het verwerven van beroepsvaardigheden in zowel de school als het werkveld, met de daarbij behorende proeve van bekwaamheid, en de logische verbinding met de geregistreerde wettelijke bevoegdheid en verantwoordelijkheid, is een cruciaal fundament van de nieuwe opleidingen.
 11. Om tegemoet te komen aan enerzijds de eisen van praktische haalbaarheid en anderzijds recht te doen aan de professionele eisen van bekwaamheid, bevoegdheid en verantwoordelijk, stellen we de volgende oplossingen voor:
 12. De leerling/student sluit de opleiding af met een portefeuille-examen. Het diploma geeft niet alleen aan dat de leerling/student de vereiste praktijk- en schooluren met goed gevolg heeft volgemaakt, maar ook welke proeven van bekwaamheid in de beroepspraktijk zijn afgelegd. Deze proeven corresponderen met de deelkwalificaties uit de wettelijke

regelingen. Deze succesvol afgelegde proeven van bekwaamheid vormen voor deze beroepsbeoefenaar het **kerncurriculum**. Voor de deelkwalificaties van dit kerncurriculum wordt de nieuwe beroepsbeoefenaar geregistreerd, bekwaam geacht, bevoegd verklaard, en verantwoordelijk gehouden. De overige deelkwalificaties hebben in het schoolgedeelte wel aandacht gekregen, maar behoren, door het ontbreken van de praktijkcomponent, tot het randcurriculum.

13. Bij wijziging van werkkring, waar andere bekwaamheden vereist zijn dan die uit het kerncurriculum, volgt de verpleegkundige een korte, gerichte bijscholing, legt een proeve van bekwaamheid af en wordt voor de nieuwe competentie geregistreerd als bekwaam, bevoegd, en verantwoordelijk.
14. Deze denkwijze past in een opvatting over zelfstandige beroepsbeoefenaren en sluit aan bij de basisprincipes van kwaliteitszorg en certificering. Een consequentie van deze redenering is ook dat de registratie van een bekwaamheid kan verlopen als die bekwaamheid over langere periode niet beoefend of onderhouden is.
15. Een diploma met een beperkt aantal proeven van bekwaamheid hoeft dus niet een minder waardig diploma te zijn. Het is juist een diploma dat correct weergeeft voor welke beroepsaspecten de beoefenaar daadwerkelijk bekwaam is en de overeenkomstige verantwoordelijkheid kan dragen.